

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yayın Geliş Tarihi / Received: 02.04.2024

Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 25.03.2025

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi / To cite this article (Chicago, 17-A sürüm / Chicago, 17th A):

Cakı, Caner, “İnsanlık Suçu Katyn Katliamı’nın Nazi Almanyası’nın Görsel Propagandasına Yansımaları”. *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 26, (2025): 97-128.

İNSANLIK SUÇU KATYN KATLİAMI’NIN NAZİ ALMANYASI’NIN GÖRSEL PROPAGANDASINA YANSIMASI

Dr. Caner ÇAKI

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Mucur Meslek Yüksekokulu,
Görsel İşitsel ve Medya Yapımcılığı,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1523-4649>
DOI: 10.54842/ustich.1463578

97

Öz: *Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin, Sovyetler Birliği’nin Polonya’yı işgal etmesinden sonra 1940 yılında Katyn Katliamı olarak bilinen katliamda binlerce Polonyalının öldürülmesi emrini vermiştir. Sovyetler Birliği’nin işgalinden sonra ise Nazi Almanyası, Katyn Ormanı’nda cesetleri keşfetmiş ve 20. yüzyılın en büyük insanlık suçlarından biri olan Katyn Katliamı’nı tüm dünyaya duyurmuştur. Nazi rejimi, uluslararası kamuoyunda Sovyetler Birliği’ni yalnızlaştırabilmek ve kendi lehine olumlu bir algı oluşturabilmek amacıyla Katyn Katliamı’nı propaganda amaçlı kullanmıştır. Bu amaçla Naziler, UFA film tarafından Fritz Hippler yönetiminde “Im Wald von Katyn” (Katyn Ormanı’nda) adlı propaganda filmini çekmiştir. Filmde propaganda amaçlı katliamın boyutları katliamla ilgili çeşitli detaylara odaklanılarak büyük bir insanlık suçu olarak sunulmuştur. Çalışmada Nazi Almanyası’nın propaganda amaçlı hazırladığı söz konusu propaganda filmi özelinde Nazi Almanyası’nın Katyn Katliamı’nı propaganda amaçlı ne şekilde yansıttığının ve filmin hangi propaganda amaçlarına hizmet ettiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu*

amaçla çalışmada propaganda filmindeki görsel ve sözel göstergeler, Karl Bühler'in Organon Modeli ışığında kapsamlı olarak analiz edilmiştir. Film üzerinde yapılan analiz neticesinde Almanların, katliamın Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirildiğini bilimsel ve farklı gözlemciler üzerinden kanıtlama çabası içerisinde olduğu, bunun yanında duygusal mesajlara odaklanılarak yaşanan katliamın trajik yönünün vurgulanmasına çalışıldığı tespit edilmiştir. Çalışmada Katyn Katliamı üzerinden Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'nin işgalini meşrulaştırmaya aynı zamanda Bolşevizm'in insanlık açısından büyük bir tehdit oluşturduğuna yönelik algı oluşturmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katyn Katliamı, İnsanlık Suçu, Propaganda, Görsel Propaganda, Nazi Almanyası

REFLECTION OF THE KATYN MASSACRE, A CRIME AGAINST HUMANITY, IN VISUAL PROPAGANDA OF NAZI GERMANY

98

Abstract: *After invading Poland, Soviet Union leader Joseph Stalin ordered the killing of thousands of Poles in the massacre known as the Katyn Massacre in 1940. After the invasion of the Soviet Union, Nazi Germany discovered the bodies in the Katyn Forest and announced the Katyn Massacre, one of the greatest crimes against humanity of the 20th century, to the entire world. The Nazi regime used the Katyn Massacre for propaganda purposes in order to isolate the Soviet Union and form a positive perception in its favor in the international public opinion. For this purpose, the Nazis shot the propaganda film Im Wald von Katyn (In the Katyn Forest) by UFA film under the direction of Fritz Hippler. In the film, the extent of the massacre for propaganda purposes was presented as a great crime against humanity by focusing on various details about the massacre. The study aims to reveal how Nazi Germany reflected the Katyn Massacre for propaganda purposes, specifically in the aforesaid propaganda film for propaganda purposes, and what propaganda purposes the film served. For this purpose, in the study, the visual and verbal indicators in the propaganda film were comprehensively analyzed in the light of Karl Bühler's Organon Model.*

As a result of the analysis of the film, it was determined that the Germans sought to prove scientifically and through different observers that the massacre was carried out by the Soviet Union, and that they sought to emphasize the tragic aspect of the massacre by focusing on emotional messages. The study concluded that through the Katyn Massacre, Nazi Germany sought to legitimize the occupation of the Soviet Union and at the same time create the perception that Bolshevism posed a great threat to humanity.

Keywords: Katyn Massacre, Crime against Humanity, Propaganda, Visual Propaganda, Nazi Germany

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nda dünyanın pek çok yerinde insanlık suçları işlenmiştir. Gerek Müttefik Devletleri, gerekse Mihver Devletleri tarafından bu suçlar, propaganda amaçlı kullanılarak, kamuoylarının istenilen yönde etkilenmesine çalışılmıştır. Bu kapsamda her iki taraf da savaş sırasında öldürülen asker ve sivillerin cesetlerini ön plana çıkararak, birbirlerini katliam yapmakla suçlamıştır. Her iki taraf arasında katliamlar üzerinden gerçekleştirilen propaganda savaşlarında hem ulusal hem de uluslararası alanda destek elde edilmesi amaçlanmıştır. Katyn Katliamı olarak adlandırılan, 1940 yılında Sovyetler Birliği tarafından binlerce Polonya'nın katledilmesi olayı da bunlardan biridir. Almanlar, Katyn Ormanı'nda Sovyetler Birliği tarafından katledilen Polonyalıların cesetlerine ulaştığında, bu olayı Sovyetler Birliği'ne karşı büyük bir propaganda silahı haline getirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Katyn Katliamı'nı, *Im Wald von Katyn* (Katyn Ormanı'nda) adlı etkili bir propaganda filmiyle tüm dünyaya duyurmuştur.

100

Katyn Katliamı üzerine çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda: Fox, Katyn Katliamı'nın Yahudi kurbanlarını;¹ Sanford, Katyn Katliamı ve Polonya-Sovyet İlişkileri'ni;² Jazborowska, Katyn suçuyla ilgili Rus tarihi yazımını;³ Szymczak, Batı, Polonya ve Rusya'daki Katyn davasını;⁴ Dineva, Polonya Halk Cumhuriyeti'ndeki Katyn sorununu;⁵ Fredericks, Katyn Katliamı bağlamında yas, hafıza ve ulusal kimliği;⁶ Karski, uluslararası hukukta soykırım suçu olarak Katyn Katliamı'nı;⁷ Ost, sınıf, ulus ve Katyn Katliamı'nı;⁸ Blacker, Polonya

1 Frank Fox, "Jewish Victims of the Katyn Massacre," *East European Jewish Affairs* 23, no. 1, (1993): 49-55.

2 George Sanford, "The Katyn Massacre and Polish-Soviet Relations, 1941-43," *Journal of Contemporary History* 41, no. 1, (2006): 95-111.

3 Inessa Jazborowska, "Russian Historical Writing about the Crime of Katyn," *The Polish Review* 53, no. 2, (2008): 139-157.

4 Robert Szymczak, "The Vindication of Memory: The Katyn Case in the West, Poland, and Russia, 1952-2008," *The Polish Review* 53, no. 4, (2008): 419-443.

5 Detelina Dineva, "The Taboo Subject: The Problem of Katyn in the People's Republic of Poland," *Bulgarian Historical Review/Revue Bulgare d'Histoire*, no. 3-4, (2010): 151-166.

6 Vanessa Fredericks, "Remembering Katyn: Mourning, Memory, and National Identity," *Memory Connection* 1, no. 1, (2011): 197-210.

7 Karol Karski, "The Katyn Massacre as a Crime of Genocide in International Law," *The Polish Quarterly of International Affairs* 20, no. 4, (2011): 5-37.

8 David Ost, "Class, Nation, and the Katyn Massacre," *Telos* 2011, no. 156, (2011): 183-192.

edebiyatında Katyn Katliamı'nın temsillerini;⁹ Kaminski, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Katyń Katliamı'nı;¹⁰ Behnke, Katyń ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Polonya ulusal kimliğini;¹¹ Fredheim, Polonya siyasi söyleminde Katyn'i;¹² Bakar, Türk basınında Katyn Katliamı'nı;¹³ Matz, Sovyet dezenformasyonu ve Katyn Katliamı'nı;¹⁴ Gleason, 1940'lı yıllardaki Katyn Katliamı'nın İngilizce basında yayınlanmasını;¹⁵ Yapıcı, Gorbaçov ve sonrası Rus iktidarlarının Katyn Katliamı söylemlerini;¹⁶ Sağ, tarihin tekrar yazılması ve suçun başkasının üzerine atılması boyutunda karşılaştırmalı olarak Katyń Katliamları ile Sevk ve İskân Kanunu;¹⁷ Turan, Katyn Katliamı'nın siyasi amaçlı kullanımını¹⁸ ve Gibas-Krzak, Hırvatistan'ın Katyn suçuna bakışını¹⁹ ele almışlardır. Konuya ilişkin çalışmalara bakıldığında katliama ilişkin, tarih, siyaset, edebiyat, uluslararası ilişkiler ve hukuk alanında incelemelerin yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte katliamın iletişim boyutunda yapılan incelemelerinde ise katliamın, basına yansıması üzerinden ele alındığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise propaganda bağlamında inceleme yapılarak katliamın propaganda boyutunun yansıtılmasına çalışılmıştır.

- 9 Uilleam Blacker, "The Wood Comes to Dunsinane Hill: Representations of the Katyn Massacre in Polish Literature," *Central Europe* 10, no. 2, (2012): 108-123.
- 10 Ireneusz C. Kaminski, "The Katyń Massacre before the European Court of Human Rights: A Personal Account," *Polish Yearbook of International Law*, no. 33, (2013): 205-226.
- 11 John W. Behnke, "Katyń and Post-World War II Polish National Identity," *The Idea of an Essay* 1, no. 1, (2014): 124-132.
- 12 Rolf Fredheim, "The Memory of Katyn in Polish Political Discourse: A Quantitative Study," *Europe-Asia Studies* 66, no. 7, (2014): 1165-1187.
- 13 Bülent Bakar, "Türk Basınında Katyn Olayı: İkinci Dünya Savaşı'nda Kayıp Polonyalı Su-baylar," *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 2, no.1, (2015): 37-60.
- 14 Johan Matz, "'All Signs Indicate that Gestapo Agents Murdered Him': Soviet Disinformat-ion, the Katyn massacre and the Raoul Wallenberg Case, 1945-7," *The International History Review* 38, no. 1, (2016): 148-173.
- 15 Timothy Roy Gleason, "Decade of Deceit: English-Language Press Coverage of the Katyn Massacre in the 1940s," *Journalism History* 43, no. 3, (2017): 132-142.
- 16 Utku Yapıcı, "Gorbaçov, Yeltsin ve Putin/Medvedev Yönetimlerinin Bir Dış Politika Aracı Olarak Katyn Katliamı Söylemi," *Karadeniz Araştırmaları*, no. 59, (2018): 1-33.
- 17 Armand Sağ, "Rewriting History And Passing Blame: A Comparative Study Between The Katyń Massacres (1940) And The Armenian Relocation (1915)," *Review of Armenian Studies* no. 39, (2019): 37-68.
- 18 Gözde Turan, "Katyn: Politics of the Dead Pows at A Dead End?," *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, no. 20, (2019): 95-119.
- 19 Danuta Gibas-Krzak, "The Croatian View of the Katyn Crime," *The Journal of Slavic Military Studies* 34, no. 1, (2021): 159-163.

Çalışmada doğrudan Nazi Almanyası'nın Katyn Katliamı'nı ne şekilde sunduğunun ve katliama yönelik ne tür propaganda amaçlarının olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Almanlar tarafından çekilen *Im Wald von Katyn* propaganda filmi göstergebilimsel açıdan kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında aşağıda yer alan soruların yanıtlanmasına çalışılmıştır:

- Nazi Almanyası Katyn Katliamı'na yönelik propaganda boyutunda hangi göstergeleri ön plana çıkarmıştır?
- Nazi Almanyası'nın Katyn Katliamı'na yönelik hangi propaganda amaçları olmuştur?

Çalışma, Nazi Almanyası'nın insanlık suçu Katyn Katliamı'na yönelik propaganda amaçlarına ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan çalışmanın insanlık suçları ve propaganda üzerine çalışan siyaset, iletişim ve tarih alanındaki araştırmacıların yararlanabileceği bir kaynak olması amaçlanmıştır.

1. Katyn Katliamı

1939 yılında Sovyetler Birliği'nin dışişleri bakanı Vyachslav Molotov ve Alman dışişleri bakanı Joachim von Ribbentrop, Sovyetler Birliği'nin ve Nazi Almanyası'nın Avrupa'yı böleceği ve birbirleriyle savaşmamayı kabul edecekleri Molotov-Ribbentrop olarak da bilinen Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı'nı imzalamıştır. Nazi Almanyası Batı Avrupa'ya saldırmadan önce, Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği, birlikte Polonya'yı işgale girişmiştir. Doğu Polonya'nın büyük bir kısmı Sovyetler tarafından, geri kalanı Nazi Almanyası tarafından ele geçirilmiştir.²⁰ Polonya'nın işgalinden sonra Nazi Almanyası yönünü Batı'ya çevirirken, Sovyetler Birliği ise Baltık ülkelerini işgal etmiş, Finlandiya'ya ise saldırmıştır.

Nazi Almanyası -İngiltere hariç- Batı'da işgallerini tamamladıktan ve Balkanlar'da kontrol kurduktan sonra müttefikleriyle birlikte

20 Morgan Meis, "A Monument to Forgetting: How One Disaster At Katyn Helped Us To Move Past Another," *The Virginia Quarterly Review* 87, no. 4, (2011): 238.

22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne karşı ani bir işgale girişmiştir. Nazi Almanyası işgalin başlarında Sovyetler Birliği'nin Batı'daki topraklarının önemli bir bölümünü ele geçirmeyi başarmıştır. Bu topraklar içerisinde Sovyetler Birliği'nin Polonya işgali sırasında katlettiği binlerce Polonyalının gömülü olduğu Katyn Ormanı da yer almıştır. 1943 yılında Alman askerleri Katyn'deki Polonyalıların gömülü olduğu mezarları keşfetmiştir. Katyn'deki mezarların ilk keşfedilmesi nedeniyle "Katyn" kelimesi tüm katliamları ifade etmiştir. Keşif sırasında Alman hükümeti Sovyetler Birliği'ni suçlamış, buna karşılık Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin de Almanları suçlayarak karşılık vermiştir.²¹

İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nın Katyn Katliamı'na yönelik Sovyetler Birliği'ne ilişkin iddiaları, ABD ve İngiltere tarafından büyük bir tepkiyle karşılaşmamış ve her iki ülke, Sovyetler Birliği ile Nazi Almanyasına karşı ortak mücadelelerine devam etmiştir. Buna karşılık Stalin, Cenevre'deki Kızıl Haç Komitesi tarafından resmi bir soruşturma başlatılmasını talep eden Londra'daki sürgündeki Polonya Hükümeti ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.²²

Sovyetler Birliği yetkilileri, Katyn katliamlarının izlerini hafızalardan silme çabalarına girişmiş, 1940-1941 yıllarında savaş öncesi Polonya'nın Sovyetler Birliği işgali altındaki bölümünde kurbanların ailelerini bulmak için bir arama gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda birçoğu tutuklanmış, Gulag*'a gönderilmiş ya da Sovyetler Birliği'nin uzak köşelerindeki kapalı yerleşim yerlerine sürülmüş ve oradan bir daha geri dönmemiştir. Savaştan sağ kurtulanlar ve Polonya'da yaşayanlar komünist otoriteler tarafından korkutulmuştur.²³ Sovyetler Birliği'nin Katyn Katliamı'na yönelik uyguladığı bu katı tutum, Sovyetler Birliği'nin katliamdaki sorumluluğunun Doğu Blok'u içerisinde uzun bir süre ortaya çıkmasını engellemiştir.

21 Vanessa Fredericks, "Decapitating and Debraining the Nation: Katyn and the Body Politics of Martyrdom," *Культура/Culture* 6, no. 13, (2016): 69.

22 Witold Kieżun, "The International Significance of the Warsaw Uprising of 1944," *Dialogue and Universalism* 16, no. 7/9, (2006): 35.

* Gulag, Sovyetler Birliği'nde uygulanan çalışma kampı sistemi.

23 Dariusz Tolczyk, "Introduction: Katyn: An Inconvenient Truth," *East European Politics and Societies* 29, no. 4, (2015): 726.

İkinci Dünya Savaşı'nın Nazi Almanyası'nın yenilgisiyle sonuçlanmasından sonra da Sovyetler Birliği, Katyn Katliamı'nı gerçekleştirdiğini inkar etmeyi ve katliamdan Nazi rejimini sorumlu tutmayı sürdürmüştür. Buna karşılık Sovyetler Birliği'nin eski Batılı müttefikleriyle giriştiği Soğuk Savaş sürecinde Katyn Katliamı sorgulanmaya başlamıştır. 1951 yılında Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin derinliklerinde yaklaşık 15.000 Polonyalı subay, askeri öğrenci, sınır muhafızı, polis ve sivil yetkilinin toplu katliamlarının koşullarının araştırılmasını oylamıştır.²⁴

Soğuk Savaş sürecinde Batılı devletler, Katyn Katliamı'yla ilgili Sovyetler Birliği'ni hedef almıştır. Batılıların ve Polonyalı antikomünistlerin Sovyetler Birliği'ni suçlaması, Sovyetler Birliği'nin de Almanları suçlaması Sovyetler Birliği'nin son yıllarına kadar devam etmiştir.²⁵ Sovyetler Birliği'nin Katyn Katliamı'nı inkar politikası, Sovyetler Birliği'nin son lideri Mihail Gorbaçov döneminde son bulmuştur. 1990 yılında Gorbaçov, NKVD'nin (*Народный комиссариат внутренних дел*/İçişleri Halk Komiserliği) Polonyalıları infaz ettiğini itiraf etmiştir ve Katyn'dekine benzer iki mezar yerini (Mednoye ve Piatykhatky) daha doğrulamıştır. Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin de Katyn Katliamı'na ilişkin belgeleri, Polonya Cumhurbaşkanı Lech Walesa'ya teslim etmiştir.

2. Nazi Almanyası'nın Katyn Katliamı Propagandası

Nazi Almanyasında Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı olarak görev alan Dr. Joseph Goebbels, Katyn Katliamı'nı Polonya, Batılı Müttefikler ve Sovyetler Birliği ilişkilerini olumsuz etkilemek için bir propaganda aracı olarak değerlendirmiştir. Bu kapsamda katliamın, Bolşevizm'in Batılı devletlere büyük bir tehlike olarak sunulması açısından önemli bir propaganda aracı olarak hizmet etmesi planlanmıştır. Bunun yanında katliama yönelik propagandayla sürgündeki Polonya

24 Robert Szymczak, "A Matter of Honor: Polonia and the Congressional Investigation of the Katyn Forest Massacre," *Polish American Studies* 41, no. 1, (1984): 41.

25 Grover Furr, "The Katyn Massacre: A Re-examination in the Light of Recent Evidence," *Cultural Logic: A Journal of Marxist Theory & Practice* 24, (2020): 38.

Hükümeti'nin de Sovyetler Birliği ile iş birliği içerisinde olmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Nazi rejimi bu amaçla Katyn Katliamı'nı Polonya halkına sunmak için propaganda posterleri hazırlamış ve bu propaganda posterleri üzerinden Sovyetler Birliği'nin insanlık için ne kadar büyük bir tehdit olduğuna yönelik algı oluşturmaya çalışılmıştır. 1943 tarihli Lehçe *Katyn przestroga Europy!* (Katyn - Avrupa'ya bir uyarı!) yazılı propaganda posterinde Katyn Katliamı üzerinden Avrupa devletleri, tehdit olarak sunulan Sovyetler Birliği'ne karşı uyarılmıştır (Resim 1).²⁶ Bir diğer propaganda posterinde ise doğrudan Katyn Katliamı sırasında Sovyetler Birliği askerleri tarafından Polonyalı subayların öldürülmesi konu edilmiştir (Resim 2).²⁷

Nazi rejimi, posterlerin dışında uluslararası kamuoyunda Sovyetler Birliği'ni katliamcı bir ülke olarak yansıtabilmek için etkili bir propaganda filmi çekilmesini planlamıştır. Bu iş için Nazi Almanyasında profesyonel bir isim olan Fritz Hippler yönetmen olarak görevlendirilmiştir. Hippler, Goebbels yönetimindeki Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nın film departmanını yöneten bir film yapımcısı olmuştur. 1940 yılında Nazi Almanyası'nın önde gelen propaganda filmlerinden uzun metrajlı belgesel filmi *Der ewige Jude*'nin yönetiminden ve tasarımından sorumlu olmuştur²⁸. Antisemitist bir propaganda filmi olan *Der ewige Jude*, kitlelerin Nasyonal Sosyalizm ideolojisinin Yahudi karşıtı tarafına hizmet etmiştir. Aynı zamanda Hippler, Nazi Almanyası'nın Polonya'yı işgalini konu alan 1940 yapımı *Feldzug in Polen* adlı propaganda filminin de yönetmeliğini yapmıştır.²⁹ Nasyonal sosyalist propagandanın hedeflerine hizmet etmede kullanılan UFA da filmin yapımevliğini üstlenmiştir.

Hippler'in yönetmenliğine verilen Katyn Katliamı'nın propaganda filmi için çeşitli ülkelerden gözlemciler getirilerek, Almanya dışında farklı

26 JBC, "Almanların Katyn Katliamı Propaganda Posterleri," erişim 30 Mart 2024. <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/564219/edition/630713/content>.

27 Poster Plakat, "Almanların Katyn Katliamı Propaganda Posterleri," erişim 30 Mart 2024. <https://www.posterplakat.com/the-collection/posters/katyn-pp-030>.

28 IMDB, "Der ewige Jude Filmi," erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt0156524/>.

29 IMDB, "Feldzug in Polen Filmi," erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt0199517/>.

ülkelerden gözlemcilerin Katyn Katliamı'na tanık olması sağlanmıştır. *Im Wald von Katyn* (Katyn Ormanı'nda) adı verilen propaganda filminde doğrudan mezarlardaki Polonyalıların cesetlerine odaklanılmıştır.³⁰ Söz konusu propaganda filmi, Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesinde son derece önemli bir yer tutmuştur. Nitekim filmin yayınladığı yılda Nazi Almanyası Stalingrad'da Sovyetler Birliği'ne karşı ağır bir yenilgi almış ve yavaş yavaş Sovyetler Birliği'ndeki inisiyatifini kaybetmeye başlamıştır. Bu aşamada adigeçen propaganda filmiyle cephede Sovyetler Birliği'ne karşı elde edilemeyen zaferin siyaset sahnesinde elde edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında da söz konusu propaganda filmindeki propaganda mesajları incelenerek Nazi Almanyası'nın Katyn Katliamı'na bakışının yansıtılmasına çalışılmıştır.

3. Yöntem

106

Çalışmada *Im Wald von Katyn* adlı propaganda filmindeki propaganda mesajlarının ortaya konulabilmesi için göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. Propaganda filmindeki hem görsel hem de sözel mesajların değil, sosyal mesajları kapsamlı olarak analiz edilebilmek için Karl Bühler'in Organon Modeli'nden yararlanılmıştır. Hem göstergelerin bir araya getirilmesini, hem anlamlandırılmasını hem de etki boyutunu içine almasından dolayı Bühler'in Organon Modeli çalışmada tercih edilmiştir. Model, anlatımsallık, temsil ve çağrı olmak üzere üç işlevden oluşmaktadır. Anlatımsallık işlevinde belirli mesajların ortaya konulabilmesi için göstergelerden nasıl yararlanıldığı ele alınmaktadır. Bu kapsamda hangi göstergelerin ne şekilde bir araya getirildiği incelenmektedir. Temsil işlevinde ise belirli mesajların ortaya konulabilmesi amacıyla kullanılan göstergelerin neyi temsil ettiğine odaklanılmaktadır. Bu işlevde göstergenin tek başına kullanılması durumunda meydana gelebilecek anlamla farklı göstergelerin bir arada kullanılmasıyla oluşabilecek anlamlar incelenmektedir. Son olarak çağrı işlevinde ise göstergeler üzerinden verilmek istenen mesajlarla

30 IMDB, "Im Wald von Katyn," erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt13364232/releaseinfo/>.

karşı tarafta hangi düşünce, tutum ya da davranışın amaçlandığı ele alınmaktadır. Bu işlevde de insanlara verilen mesajlarda insanlarda ne gibi değişimin hedeflendiği üzerinde durulmaktadır. Çalışma kapsamında filmdeki görsel ve sözel göstergeler, sırasıyla anlatımsallık, temsil ve çağrı işlevleri üzerinden propaganda boyutunda analiz edilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

Im Wald von Katyn propaganda filmi, “Katyn Ormanı”, “vahşet”, “Stalin”, “eşya”, “tespit”, “komite”, “Bolşevizm”, “asker”, “suçlu”, “Vinnitsa”, “boyut”, “GPU”, “kurtuluş”, “Antisemitizm” ve “uyarı” olmak üzere toplam 15 kısma ayrılarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında söz konusu propaganda filmi izlenmiş ve 15 kısma ayrılan bölümlerdeki sözlü kısımlar doğrudan görsel kısımlarla birlikte analiz edilmiştir.

4. 1. “Katyn Ormanı” Konulu Kısım

107

Anlatımsallık işlevinde “Katyn Ormanı” konulu kısımda ilk olarak Dinyeper Nehri, ardından da ağaçlar arasında sakin bir yerleşim yeri gösterilmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Doğuda, Dinyeper Nehri savaşın harap ettiği Avrupa topraklarından geçiyor. Çayırılar ve tarlalar yine huzurlu ama bunların altında korkunç bir şeyler yatıyor. Vyazma'nın nehre dönüştüğü yamaçta birkaç ev yükseliyor. Büyük binalar ve araziler buraların çiftçi kulübeleri olmadığını ortaya koyuyor. Burada GPU yandaşları, yakalanan kadınlarla eğlence partileri düzenliyor. Bu buluşma yerlerinin yanındaki kumlu yol Katyn ormanlarına gidiyor” sözleri yer almaktadır* (Resim 3).

Temsil işlevinde Dinyeper Nehri ve sakin bir yerleşim alanının gösterilmesiyle birlikte “bunların altında korkunç bir şeyler yatıyor” söylemi birbiriyle zıtlasmaktadır. Nazi Almanyası'nın işgali altındaki toprakların huzur içerisinde olduğu algısı oluşturulurken, bu toprakların

* “Katyn Ormanı” konulu kısımdaki sözler, filmin birinci ve ikinci dakikaları içerisinde geçmektedir.

Sovyetler Birliği'nin denetimindeyken olumsuz bir olaya sahne olduğu mesajı verilmektedir. Diğer yandan korkunç olaya ve Sovyetler Birliği'nden görevlilerin dâhil olduğu eğlence partisine aynı açıklamada yer verilerek, propaganda filminin girişinde doğrudan katliamla ilgili olarak Sovyetler Birliği'nin sorumluluğuna vurgu yapılmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, katliama yönelik bilgi vererek, uluslararası kamuoyunu Sovyetler Birliği'ne karşı harekete geçirmeye çalışmaktadır.

4. 2. “Vahşet” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “vahşet” konulu kısımda bir gurup kişinin elindeki küreklerle içlerinde cesetler olan alanı kazdıkları görülmektedir. Kamera üst üste dizilmiş cesetlere odaklanmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Yerel çiftçilerin açıklamaları, Alman ordusunun daha fazla araştırma yapmasına yol açtı. Şimdi altın kum yığınlarının ve yeni dikilmiş huş ve çam ağaçlarının altında özenle gizlenmiş mezarlar bulunuyor. Burada 12.000'den fazla Polonyalı subay öldürüldü. Geniş mezarlarda düzinelerce ceset yerleştirilmiş. Dünyanın birkaç dönüşünde kumaş topları gibi istiflenmiş ölü askerlerin botları ortaya çıkıyor. Korkunç bir şekilde biçimi bozulmuş vücutlar ve kafalar açığa çıkıyor. Birçok cesedin solunum yollarındaki kum, onların canlı canlı gömüldüklerini gösteriyor” sözleri yer almaktadır* (Resim 4).

Temsil işlevinde Alman yetkililerin yerel halkın sesine kulak vererek incelemede bulunduğu ve büyük bir katliamın ortaya çıkarılmasında rol aldıkları vurgulanmaktadır. Filmdeki görsellerde cesetler ön plana çıkarılarak, Sovyetler Birliği'nin büyük bir vahşete yol açtığı aktarılmaktadır. Özellikle “canlı canlı gömüldükleri” ileri sürülerek, Sovyetler Birliği'ne yönelik acımasız bir algının oluşturulmaya çalışıldığı ortaya çıkmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, katliamın korkutucu boyutuna odaklanarak, uluslararası kamuoyunu Sovyetler Birliği'ne karşı harekete geçirmeye çalışmaktadır.

* “Vahşet” konulu kısımdaki sözler, filmin ikinci ve üçüncü dakikaları içerisinde geçmektedir.

4. 3. “Stalin” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “Stalin” konulu kısımda bir cesedin üzerindeki üniformaya odaklanılmakta ve ardından cesetler gösterilmeye devam etmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Üniforma parçaları, omuz askıları ve kemerler cesetlerin kimliğinin belirlenmesine yardımcı oluyor. Bunlar eski Polonya Ordusu’nun her kademedeki öldürülen subayları. Polonya halkı yıllardır onları arıyordu. Yakınlarının sorularına, Stalin, subayların Sovyet tebaası haline geldiğini söyledi. Ancak bu Sovyet tebaası artık yığılmış toplu mezarlardır” sözleri yer almaktadır* (Resim 5).

Temsil işlevinde cesetlerin askeri üniformaları ön plana çıkarılarak, cesetlerin Polonyalı subaylara ait olduğu ispatlanmaya çalışılmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında doğrudan Stalin hedef alınmakta ve öldürülen Polonyalılar üzerinden Stalin’e yönelik olumsuz algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, Stalin’e karşı işgal edilen topraklarda nefret oluşturarak, işgal altındaki halkın Sovyetler Birliği’ne destek olmasının önüne geçmeye çabalamaktadır.

4. 4. “Eşya” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “eşya” konulu kısımda mezardan alınan cesetlerin üstünden çıkarılan eşyalar gösterilmektedir. Eşyalar içerisinde ölen kişilerin yakınları olduğu düşünülen, kadın ve çocuk görsellerine odaklanılmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Ölenlerin tüm değerli eşyaları kayıptır. Üzerlerinde cep saati veya alyans bulunmuyor. Ancak bu öğelerin GPU infazcılarının hiçbir faydası yoktu: Kadın ve çocukların kişisel belgeleri ve fotoğrafları. Bu belgeler öldürülen her adamın kimliğini gösteriyor. Bu kadar hayat dolu fotoğrafların ölülere ait olduğunu görmek şok edici” sözleri yer almaktadır* (Resim 6).

* “Stalin” konulu kısımdaki sözler, filmin üçüncü ve dördüncü dakikaları içerisinde geçmektedir.

* “Eşya” konulu kısımdaki sözler, filmin dördüncü ve dördüncü dakikaları içerisinde geçmektedir.

Temsil işlevinde öldürülen Polonyalıların üstlerinden çıkan kadın ve çocuk fotoğrafları üzerinden doğrudan insanların hüznü duygusuna odaklanılmaktadır. Öldürülen Polonyalı subayların, çocuklarını yetim bıraktığına yönelik düşünce üzerinden ve “Bu kadar hayat dolu fotoğrafların ölümlere ait olduğunu görmek şok edici” söylemiyle Sovyetler Birliği’nin acımasız olduğuna yönelik algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, Sovyetler Birliği’ne karşı uluslararası kamuoyunda öfke oluşmasına çabalayarak, Sovyetler Birliği’ne karşı uluslararası kamuoyunun desteğini almayı amaçlamaktadır.

4. 5. “Tespit” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “tespit” konulu kısımda masaya yatırılmış bir ceset gösterilmektedir. Cesedin boyun kısmında bir deliğe odaklanılmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “General Smorawinski orada yatıyor. İşte doktorlar. Ve yüzlerce subayın yanında bir ordu papazı. Otopsilerde ölüm nedeninin boynuna vurulan kurşun olduğu belirlendi” sözleri yer almaktadır* (Resim 7).

Temsil işlevinde Nazi rejimi, General Smorawinski’nin cesedini ön plana çıkararak, bulunan cesetlerin Polonyalıları ait olduğunu ispatlama çabasını sürdürmektedir. Boynundan vurulduğu belirtilerek, Polonyalı subayların Sovyetler Birliği’nin görevlileri tarafından infaz edilerek öldürüldüğü vurgulanmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, Sovyetler Birliği’nin insanlık suçu işlediği üzerinde durmakta ve uluslararası kamuoyunun kendi lehine hareket etmesine çalışmaktadır.

4. 6. “Komite” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “komite” konulu kısımda Alman askerleriyle birlikte bir grup sivilin cesetleri izlediği görülmektedir. Alman

* “Tespit” konulu kısımdaki sözler, filmin beşinci dakikası içerisinde geçmektedir.

askerlerinden biri bir cesedi sivillere göstermekte, bir asker sivillere açıklama yapmakta, bir asker de elindeki mikrofonu sivillere uzatmaktadır. Sivillerden bazıları da not tutmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Mezardan çıkarma ve kimlik tespiti için Avrupa ülkelerinden komiteler, Bulgaristan, Danimarka, İtalya, İsviçre, Macaristan’dan tıp uzmanları ve bilim adamları ile Cenevre’den Kızıl Haç temsilcileri hazır bulundu. 1940’ın başlarında 12.000 Polonyalı subayın GPU tarafından öldürüldüğü ve Avrupalı insanlara karşı işlenen bu korkunç suçun kanıtlarını saklamak için Katyn Ormanı’na gömüldüğü sonucuna vardılar” sözleri yer almaktadır* (Resim 8).

Temsil işlevinde Nazi rejimi, farklı ülkelerden gözlemcileri cesetlerin yanına getirerek, Polonyalı subayların Sovyetler Birliği tarafından öldürüldüğünü farklı gözlemcilerin onayıyla ispat etmeye çalışmaktadır. Bu şekilde mezarlardaki cesetlerin, propaganda amaçlı kurgusal bir olay olduğuna yönelik meydana gelebilecek algıları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, farklı gözlemciler üzerinden katliamı ispatlayarak, uluslararası kamuoyunun kendisine destek olmasına çalışmaktadır. Bu şekilde Sovyetler Birliği’ni uluslararası alanda yalnızlaştırarak, Sovyetler Birliği’ne karşı mücadelesini kolaylaştırmayı hedeflemektedir.

4. 7. “Bolşevizm” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “Bolşevizm” konulu kısımda bir cesedi izleyen siviller ve cesetten çıkarılan eşya sivillere gösterilmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Heyet üyesi eski Polonya Başbakanı Prof. Kozłowski şunları söyledi: ‘Bir Polonyalı olarak eski yoldaşlarımın kanını görünce şok oldum. Bolşevik terörünün tüm insanlara yönelik acımasız sonuçlarını görmek bir insan olarak umutsuzluğa yol açıyor’ sözleri yer almaktadır* (Resim 9).

* “Komite” konulu kısımdaki sözler, filmin altıncı dakikası içerisinde geçmektedir.

* “Bolşevizm” konulu kısımdaki sözler, filmin altıncı ve yedinci dakikaları içerisinde geçmektedir.

Temsil işlevinde farklı ülkelerden gözlemcilerin dışında doğrudan Polonya Başbakanı Prof. Kozłowski'nin de görüşleri üzerinden Sovyetler Birliği'ne yönelik olumsuz algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kozłowski'nin Bolşevizm karşıtı açıklaması yoluyla doğrudan ideolojik boyutta Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejim hedef alınmaktadır.

Çağrı işlevinde Bolşevizm, terörle ilişkilendirilerek, insanların Bolşevizm'e karşı mücadele etmesi teşvik edilmektedir. Böylece Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'ne karşı giriştiği mücadeleye insanların destek olmasına çalışılmaktadır.

4. 8. “Asker” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “asker” konulu kısımda Alman askerleri dışında bir gurup askerin de (giydikleri üniformadan Polonya askerleri olduğu izlenimi oluşmakta) cesetleri incelemektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Avrupa basınının temsilcileri tüyler ürpertici keşif hakkında yorumda bulundu. Katyn'e gelen eski Polonya Ordusu askerleri sıra sıra cesetlere dehşetle bakıyor. 1939'da Bolşeviklere teslim olan yoldaşlarının Stalin'in yandaşları tarafından ortadan kaldırılmasına tedirgin olmaktadır. Bolşevikler tarafından öldürülen subayların sayısı savaşta öldürülen subayların sayısından on bir kat daha fazla. O zamanlar erkek erkeğe karşı çok büyük bir mücadele vardı. Burada savunmasızlar katledildi” sözleri yer almaktadır* (Resim 10).

Temsil işlevinde Polonyalı askerlerin cesetlerin yanına getirilmesiyle, Sovyetler Birliği'nin yol açtığı katliama tanıklık etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin kendilerine teslim olan subayları katlettiği belirtilerek, Stalin yönetimine karşı olumsuz algı meydana getirilmektedir.

Çağrı işlevinde Sovyetler Birliği'ne teslim olmanın ölümle sonuçlanacağına yönelik algı inşa edilerek, Nazi Almanyası işgali altındaki insanların Sovyetler Birliği'ne karşı Nazi Almanyasıyla iş birliği içerisinde mücadele etmesi teşvik edilmektedir.

* “Asker” konulu kısımdaki sözler, filmin yedinci ve sekizinci dakikaları içerisinde geçmektedir.

4. 9. “Suçlu” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “suçlu” konulu kısımda yaşlı bir erkeğin etrafındaki insanlara açıklama yaptığı ve sonrasında bir gurup insanın cesetlerin yanında yürüdüğü görülmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Yaşlı çiftçi Kiselov ve komşuları Katyn’in sırlarını anlatıyor. Heyet üyeleri duydukları karşısında dehşete düştüler. Tıp uzmanları bu katliamın sorumlusunun Sovyetler olduğunu belirledi” sözleri yer almaktadır* (Resim 11).

Temsil işlevinde propaganda filminde farklı açılardan katliamın Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirildiği ispatlanmaya çalışılmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında yaşlı bir çiftçinin açıklamaları, diğer yandan tıp uzmanlarının katliamın sorumlusunu Sovyetler Birliği olarak belirlemesi ön plana çıkarılmaktadır.

Çağrı işlevinde insanlar, Sovyetler Birliği’nin katliamın sorumlusu olduğuna ikna edilerek, uluslararası kamuoyunun Sovyetler Birliği’ni hedef almasına çalışılmaktadır.

113

4. 10. “Vinnitsa” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “Vinnitsa” konulu kısımda tarlalar ve tarlalardaki insanlar gösterilmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Ukrayna’nın Vinnitsa* kasabasının güneşli tarlaları aynı zamanda Bolşeviklerin kana susamışlığının binlerce sessiz tanığını da gizliyor” sözleri yer almaktadır* (Resim 12).

Temsil işlevinde propaganda filminde Katyn Katliamı’ndan, Vinnitsa Katliamı’na odaklanılmakta ve Sovyetler Birliği’nin gerçekleştirdiği

* “Suçlu” konulu kısımdaki sözler, filmin sekizinci dakikası içerisinde geçmektedir.

* Vinnitsa Katliamı, Nazi Almanyası’nın Ukrayna’yı işgaliyle keşfettiği, 1930’lu yıllarda Büyük Tasfiye döneminde (Büyük Terör olarak da bilinir) Sovyet gizli polisi tarafından Ukrayna’nın Vinnytsia kasabasında binlerce kişinin toplu infaz edilmesine verilen isimdir. Katyn Komisyonu tarafından yürütülen soruşturma, Katyn Katliamı alanının keşfiyle aynı zamana denk gelmiştir. Nazi rejimi, Sovyetler Birliği karşıtı propagandasında Katyn Katliamı ile birlikte Vinnitsa Katliamı’ndan da söz etmiştir.

* “Vinnitsa” konulu kısımdaki sözler, filmin dokuzuncu dakikası içerisinde geçmektedir.

katliamların yalnızca Katyn Katliamı olmadığı vurgulanmaktadır. Propaganda filminde kana susamış açıklamasıyla doğrudan Bolşevizm hedef alınmaktadır.

Çağrı işlevinde Sovyetler Birliği, katliamla özdeşleştirilerek insanların zihninde Sovyetler Birliği'ne yönelik olumsuz algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

4. 11. “Boyut” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “boyut” konulu kısımda ağaçların etrafında mezarlar olduğu izlenimi veren çukurlar ve cesetler, üstünde Kızıl Haç işaretleri bulunan bir araç ve aracın yanında yürüyen bir grup insan gösterilmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Katyn’de yabancı bir milletin subayları Bolşevikler tarafından öldürüldü. Bağımsız Avrupalı gözlemcilerin bulgularına göre burada binlerce Sovyet vatandaşı ortadan kaldırıldı. Bu iki ölüm alanı tesadüfen keşfedildi. Sovyetler Birliği’nin ölümcül tarlalarının altında kaç cesedin yattığını kimse bilmiyor” sözleri yer almaktadır* (Resim 13).

Temsil işlevinde propaganda filminde Sovyetler Birliği’nin Katyn ve Vinnitsa katliamlarının dışında farklı katliamlar yapmış olabileceği ve bu katliamları da gizlemiş olabileceği ileri sürülmektedir.

Çağrı işlevinde Sovyetler Birliği tarafından farklı katliamların da gerçekleştirilmiş olabileceğine yönelik düşünce üzerinden kamuoyunda Sovyetler Birliği’ne karşı nefret oluşturulmaya çalışılmaktadır.

4. 12. “GPU” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “GPU” konulu kısımda bir piskopos cesetleri izlemekte, ardından bir kişi bir ceset üzerinden piskoposa açıklama yapmaktadır. Kamera cesetlere odaklanmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Rum Ortodoks piskoposu, bu zavallı ruhların bağlanıp

* “Boyut” konulu kısımdaki sözler, filmin dokuzuncu dakikası içerisinde geçmektedir.

arkadan vurulduğuna tanık oldu. Ölülerin arasında arama yapmak için Vinnitsa'ya gelen akrabalarından hiçbiri, sevdiklerinin neden öldürüldüğünü bilemeyecek. Despotik GPU onları yok etti” sözleri yer almaktadır* (Resim 14).

Temsil işlevinde propaganda filminde Rum Ortodoks piskoposu da cesetlerin yayına getirilerek, farklı çevrelerden geniş bir katılımcının cesetleri gözlemlemesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan GPU üzerinden Sovyetler Birliği suçlanmaktadır.

Çağrı işlevinde Nazi rejimi, katliamdan Sovyetler Birliği'ni sorumlu tutmayı sürdürerek, işgali altındaki halkın Sovyetler Birliği'ne karşı hareket etmesine ve kendisiyle de iş birliği içerisinde olmasına çalışmaktadır.

4. 13. “Kurtuluş” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “kurtuluş” konulu kısımda cesetler içerisinde yakınlarını aradığı izlenimi oluşturan kadınlar ve cesetlerin üzerinden çıkarıldığı düşünülen çeşitli eşyalar gösterilmektedir. Bir piskopos konuşma yapmakta ve çevrede ağlayan kadınlar yer almaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Zararsız eşyalar sahipleri için ölüm anlamına geliyordu. Bir İncil, bir tespih ya da haç, bir madalya ya da armalı bir kutu ayırma gerekçesi haline geldi. Bu eşyalar artık kötü şekilde parçalanmış cesetleri tanımlamak için kullanılıyor. Piskopos Gregory talihsiz kurbanlar hakkında şunları söyledi: ‘Vefakâr oğullarımız burada insanlar gibi değil, yırtıcı bir hayvanın pençelerinde ölen avlar gibi yaşadılar. Bolşevik boyunduruğundan kurtulduğumuz için minnettar olalım. Eğer Stalin Ukrayna'yı iki yıl daha yönetseydi bugün burada olanlar da Sovyet toprağına gömülürdü”” sözleri yer almaktadır* (Resim 15).

* “GPU” konulu kısımdaki sözler, filmin dokuzuncu ve onuncu dakikaları içerisinde geçmektedir.

* “Kurtuluş” konulu kısımdaki sözler, filmin onuncu ve on birinci dakikaları içerisinde geçmektedir.

Temsil işlevinde propaganda filminde “Bolşevik boyunduruktan kurtulma” olarak komünist rejimin son bulması açıklanırken, Stalin’in Ukrayna’yı iki yıl daha yönetmesi durumunda daha fazla insanın ölebileceği belirtilmektedir. Böylece Nazi Almanyası’nın Sovyetler Birliği’ni işgalinin pek çok insanın hayatının kurtulmasını sağladığına yönelik algıya yol açılmaktadır.

Çağrı işlevinde Hristiyan bir din görevlisinin açıklamaları üzerinden Bolşevizm eleştirilmekte ve komünist rejimin son bulmasına sevinilmektedir. Böylece halk nezdinde Nazi Almanyası’nın Sovyetler Birliği’ni işgalinin meşru bir zemin elde etmesi sağlanabilmekte ve halkın Nazi işgal güçleriyle iş birliği içerisinde olmasının önü açılabilmektedir.

4. 14. “Antisemitizm” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “Antisemitizm” konulu kısımda sivillerin arasında bir asker bir mezara çelenk bırakmakta ardından da Nazi selamını andıran şekilde elini sağ yukarı kaldırmaktadır. Propaganda filminin bu kısmında: “Katyn ve Vinnitsa’nın ölüm tarlalarının üzerinde Bolşevizm’in gerçek yüzünü görüyoruz: Avrupa ve dünya kültürünü yok etmeyi amaçlayan bir Yahudi örgütü” sözleri yer almaktadır* (Resim 16).

Temsil işlevinde propaganda filminde Katyn ve Vinnitsa katliamları üzerinden Bolşevizm’e dikkat çekilmekte ve Nasyonal Sosyalizm ideolojisinin antisemitist tarafı olarak Bolşevizm, Yahudi örgütü olmakla suçlanmaktadır.

Çağrı işlevinde propaganda filminin çalışma kapsamında incelenen ilk 13 kısmında doğrudan Sovyetler Birliği eleştirilmekte ve Bolşevizm’e yönelik olumsuz algı inşa edilmeye çalışılmaktadır. Propaganda filminin sonlarına doğru ise Bolşevizm ve Yahudilik arasında bağlantı kurularak, Bolşevizm’e atfedilen olumsuz algının Yahudilere de atfedilmesine

* “Antisemitizm” konulu kısımdaki sözler, filmin on ikinci dakikası içerisinde geçmektedir.

yol açılmaktadır. Bu kapsamda doğrudan antisemitist mesaj verilerek, insanların Yahudileri hedef almasına yol açılacak bir ortama zemin hazırlanmaktadır.

4. 15. “Uyarı” Konulu Kısım

Anlatımsallık işlevinde “uyarı” konulu kısımda haçlar ve üzgün olduğu anlaşılan siviller gösterilmektedir. Propaganda filminin bu kısmında: “Sade ahşap haçlar gökyüzüne uzanıyor. Katyn ve Vinnitsa Avrupa’yı bir kez daha uyarıyor” sözleri yer almaktadır* (Resim 17).

Temsil işlevinde propaganda filminde Katyn ve Vinnitsa katliamları sonucunda pek çok insanın hayatını kaybettiği vurgulanarak, Bolşevizm’in yol açabileceği tehlikeye karşı Avrupa uyarılmaktadır.

Çağrı işlevinde Katyn ve Vinnitsa katliamlarından Bolşevizm sorumlu tutulmaktadır. Bolşevizm’in durdurulmaması durumunda Avrupa’nın Bolşevik tehdit altına girebileceğine ve benzer katliamların Avrupa’nın farklı yerlerinde de meydana gelebileceğine yönelik uyarıda bulunmaktadır. Bu uyarı üzerinden Avrupa devletleri, Bolşevizm’e karşı harekete geçmeye çağrılmaktadır.

117

Sonuç

Çalışmada incelenen Im Wald von Katyn propaganda filminde Nazi rejimi, doğrudan cesetlere odaklanarak, Katyn Katliamı’nın korkutucu yanını yansıtmaya çalışmıştır. Cesetlerde yapılan incelemede Polonyalı subayların, ellerinin bağlandığı, boyunlarından kurşunlanarak öldürüldüğü ve -iddia edilen biçimde bazılarının canlı canlı gömüldüğü yansıtılmıştır. Cesetlerin üzerinden çıkan fotoğraflarda, Polonyalıların yakınları olduğu düşünülen kişiler gösterilerek, propaganda filminde hüznün duygusu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Nazi rejimi, propaganda filminde Katyn Katliamı’nın Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirildiğine yönelik uluslararası kamuoyunu ikna edebilmek

* “Uyarı” konulu kısımdaki sözler, filmin on ikinci dakikası içerisinde geçmektedir.

için titizlikle hareket etmiş, farklı ülkelerden gözlemciler, din adamı, doktor ve hatta Polonyalı askerlere kadar geniş bir yelpazeden pek çok insanı cesetlerin bulunduğu alana davet etmiştir. Bu kişilerin yaşanan katliama tanık olmalarına ve yaşananların, Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirildiğine ikna edilmesine çalışılmıştır.

Nazi rejiminin Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirilen Katyn Katliamı'na ilişkin çekilen propaganda filmini çeşitli propaganda amaçlarına hizmet etmek amacıyla kullandığı tespit edilmiştir. Propaganda filminde Nazi rejimi, Sovyetler Birliği'ne karşı uluslararası alanda olumsuz bir imaj oluşturmaya çalışmış, bu kapsamda Sovyetler Birliği'ni acımasız, katliamcı ve insanlık için tehdit bir ülke olarak yansıtmıştır. Katyn Katliamı, Bolşevizm'le özdeşleştirilmiş ve Bolşevizm insan canını acımasızca alabilen bir örgüt olarak sunulmuştur. Bunların dışından Nazi rejimi, Bolşevizm'i Yahudilikle özdeşleştirmiş ve Bolşevizm'e yüklediği olumsuz algıyı Yahudilere de yüklemeye çalışmıştır. Bu şekilde propaganda filmi, doğrudan Nasyonal Sosyalizm'in antisemitist propagandasına da hizmet etmiştir. Sovyetler Birliği'ne yönelik olumsuz algı üzerinden Avrupa uyarılmış ve Sovyetler Birliği'nin durdurulmadığında büyük bir tehlikeye dönüşebileceği mesajı verilmiştir. Neticede Nazi rejiminin, yaşanan katliamın boyutlarını detaylı şekilde yansıtarak ve katliamı antikomünist ve antisemitist propagandaya çevirerek, Sovyetler Birliği'nin işgalini uluslararası alanda meşrulaştırmaya çalıştığı da ortaya çıkmıştır.

Propaganda filminin çekildiği dönemde Nazi Almanyası, aynı anda ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele etmekteydi. 1943 yılının başlarında Nazi Almanyası, Stalingrad'da Sovyetler Birliği'ne karşı ağır bir yenilgi almış ve Sovyetler Birliği'nden ele geçirdiği toprakları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu süreçte Nazi rejiminin, katliama ilişkin oluşabilecek uluslararası bir skandalla Sovyetler Birliği'yle müttefikleri ABD ve İngiltere'nin arasını açması ve Sovyetler Birliği'ni müttefiklerinin desteğinden mahrum bırakması, Alman orduları açısından büyük önem taşımaktaydı. Bu açıdan Katyn Katliamı'nın keşfi, Nazi rejimi için son derece önemli bir propaganda fırsatı olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmada incelenen propaganda filminde de uluslararası kamuoyunu etkilemek amacıyla Nazi rejiminin büyük

bir ustalık ve titizlikle propaganda filmini hazırlayarak bu fırsattan propaganda boyutunda etkili bir şekilde yararlanmaya çalıştığı tespit edilmiştir. Sonuçlarına bakıldığında İkinci Dünya Savaşı'nda ABD ve İngiltere, Katyn Katliamı'na rağmen Sovyetler Birliği'yle ilişkilerini askıya almamış, yalnızca Sovyetler Birliği ve sürgündeki Polonya hükümeti arasındaki ilişkiler kopmuştur. Bu açıdan çalışmadaki analiz neticesinde Nazi rejiminin katliama yönelik kapsamlı bir propaganda filmi çekmesine karşılık, uluslararası siyasette dengeleri büyük ölçüde kendi lehine çevirme konusunda başarı elde edemediği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek çalışmalar, farklı göstergebilim modelleri kullanarak Sovyet propagandasının Katyn Katliamı'na bakışını ele alabilir. Bu şekilde insanlık suçu Katyn Katliamı'na Sovyet propagandası penceresinden de ışık tutulabilir.

Kaynakça

- Bakar, Bülent. "Türk Basınında Katyn Olayı: İkinci Dünya Savaşı'nda Kayıp Polonyalı Subaylar." *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 2, no.1 (2015): 37-60.
- Behnke, John W. "Katyn and Post-World War II Polish National Identity." *The Idea of an Essay* 1, no. 1 (2014): 124-132.
- Blacker, Uilleam. "The Wood Comes to Dunsinane Hill: Representations of the Katyn Massacre in Polish Literature." *Central Europe* 10, no. 2 (2012): 108-123.
- Dineva, Detelina. "The Taboo Subject: The Problem of Katyn in the People's Republic of Poland." *Bulgarian Historical Review/Revue Bulgare d'Histoire*, no. 3-4 (2010): 151-166.
- Fox, Frank. "Jewish Victims of the Katyn Massacre." *East European Jewish Affairs* 23, no. 1 (1993): 49-55.
- Fredericks, Vanessa. "Remembering Katyn: Mourning, Memory, and National Identity." *Memory Connection* 1, no. 1 (2011): 197-210.
- Fredericks, Vanessa. "Decapitating and Debraining the Nation: Katyn and the Body Politics of Martyrdom." *Культура/Culture* 6, no. 13 (2016): 68-78.
- Fredheim, Rolf. "The Memory of Katyn in Polish Political Discourse: A Quantitative Study." *Europe-Asia Studies* 66, no. 7 (2014): 1165-1187.
- Furr, Grover. "The Katyn Massacre: A Re-examination in the Light of Recent Evidence." *Cultural Logic: A Journal of Marxist Theory & Practice* 24, (2020): 37-49.
- Gibas-Krzak, Danuta. "The Croatian View of the Katyn Crime." *The Journal of Slavic Military Studies* 34, no. 1 (2021): 159-163.
- Gleason, Timothy Roy. "Decade of Deceit: English-Language Press Coverage of the Katyn Massacre in the 1940s." *Journalism History* 43, no. 3 (2017): 132-142.

IMDB. "Der ewige Jude Filmi." Erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt0156524/>.

IMDB. "Feldzug in Polen Filmi." Erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt0199517/>.

IMDB. "Im Wald von Katyn." Erişim 30 Mart 2024. <https://www.imdb.com/title/tt13364232/releaseinfo/>.

Jazborowska, Inessa. "Russian Historical Writing about the Crime of Katyn." *The Polish Review* 53, no. 2 (2008): 139-157.

JBC. "Almanların Katyn Katliamı Propaganda Posterleri." Erişim 30 Mart 2024. <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/564219/edition/630713/content>.

Kaminski, Ireneusz C. "The Katyń Massacre before the European Court of Human Rights: A Personal Account." *Polish Yearbook of International Law*, no. 33 (2013): 205-226.

Karski, Karol. "The Katyn Massacre as a Crime of Genocide in International Law." *The Polish Quarterly of International Affairs* 20, no. 4 (2011): 5-37.

Kieżun, Witold. "The International Significance of the Warsaw Uprising of 1944." *Dialogue and Universalism* 16, no. 7/9 (2006): 35-43.

Matz, Johan. "'All Signs Indicate that Gestapo Agents Murdered Him': Soviet Disinformation, the Katyn massacre and the Raoul Wallenberg Case, 1945-7." *The International History Review* 38, no. 1 (2016): 148-173.

Meis, Morgan. "A Monument to Forgetting: How One Disaster At Katyn Helped Us To Move Past Another." *The Virginia Quarterly Review* 87, no. 4 (2011): 238-245.

Ost, David. "Class, Nation, and the Katyn Massacre." *Telos* 2011, no. 156 (2011): 183-192.

Poster Plakat. "Almanların Katyn Katliamı Propaganda Posterleri." Erişim 30 Mart 2024. <https://www.posterplakat.com/the-collection/posters/katyn-pp-030>.

Sağ, Armand. "Rewriting History And Passing Blame: A Comparative Study Between The Katyn Massacres (1940) And The Armenian Relocation (1915)." *Review of Armenian Studies* no. 39 (2019): 37-68.

Sanford, George. "The Katyn Massacre and Polish-Soviet Relations, 1941-43." *Journal of Contemporary History* 41, no. 1 (2006): 95-111.

Szymczak, Robert. "A Matter of Honor: Polonia and the Congressional Investigation of the Katyn Forest Massacre." *Polish American Studies* 41, no. 1 (1984): 25-65.

Szymczak, Robert. "The Vindication of Memory: The Katyn Case in the West, Poland, and Russia, 1952-2008." *The Polish Review* 53, no. 4 (2008): 419-443.

Tolczyk, Dariusz. "Introduction: Katyn: An Inconvenient Truth." *East European Politics and Societies* 29, no. 4 (2015): 723-729.

Turan, Gözde. "Katyn: Politics of the Dead Pows at A Dead End?." *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, no. 20 (2019): 95-119.

Yapıcı, Utku. "Gorbaçov, Yeltsin ve Putin/Medvedev Yönetimlerinin Bir Dış Politika Aracı Olarak Katyn Katliamı Söylemi." *Karadeniz Araştırmaları*, no. 59 (2018): 1-33.

Ekler

Ek 1.

Resim 1. 1943 Katyn Katliamı

Ek 2.

Resim 2. 1944 Katyn Katliamı

Ek 3.

Resim 3. “Katyn Ormanı” Konulu Kısım

Ek 4.

Resim 4. “Vahşet” Konulu Kısım

Ek 5.

Resim 5. “Stalin” Konulu Kısım

Ek 6.

Resim 6. “Eşya” Konulu Kısım

Ek 7.

Resim 7. “Tespit” Konulu Kısım

Ek 8.

Resim 8. “Komite” Konulu Kısım

Ek 9.

Resim 9. “Bolşevizm” Konulu Kısım

Ek 10.

Resim 10. “Asker” Konulu Kısım

Ek 11.

Resim 11. “Suçlu” Konulu Kısım

**İnsanlık Suçu Katyn Katliamı'nın Nazi Almanyası'nın
Görsel Propagandasına Yansıması**

Ek 12.

Resim 12. “Vinnitsa” Konulu Kısım

Ek 13.

Resim 13. “Boyut” Konulu Kısım

Ek 14.

Resim 14. “GPU” Konulu Kısım

Ek 15.

Resim 15. “Kurtuluş” Konulu Kısım

Ek 16.

Resim 16. “Antisemitizm” Konulu Kısım

Ek 17.

Resim 17. “Uyarı” Konulu Kısım